

LATVIJAS SOCIĀLĀ ATMIŅA UN IDENTITĀTE
MANUSKRIPTI

SOCIAL MEMORY OF LATVIA AND IDENTITY
WORKING PAPERS

Klinta Ločmele, Olga Procevska, Vita Zelče

SVĒTKI, ATCERES DIENAS UN
TO RITUĀLI KRIEVIJĀ:
PADOMJU PIEREDZE, TĀS TRANSFORMĀCIJA UN ŠODIENA
UZVARAS SVĒTKI KRIEVIJĀ UN LATVIJĀ

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

Klinta Ločmele, Olga Procevska, Vita Zelče

**SVĒTKI, ATCERES DIENAS UN TO RITUĀLI KRIEVIJĀ:
PADOMJU PIEREDZE, TĀS TRANSFORMĀCIJA UN ŠODIENA
Uzvaras svētki Krievijā un Latvijā**

Raksta pirmā versija publicēta angļu valodā: Ločmele, K., Procevska, O., Zelče, V., (2011). Celebrations, Commemorative Dates and Related Rituals in Russia: Soviet Experience, its Transformation and the Present Day. Victory Celebrations in Russia and Latvia. In: Muižnieks, N. (ed.). *The Geopolitics of History in Latvian-Russian Relations*. Riga: Academic Press of the University of Latvia. P. 109–137.

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

LATVIJAS SOCIĀLĀ ATMIŅA UN IDENTITĀTE
MANUSKRIPTI. 2011. 3. LĀIDIENS

SOCIAL MEMORY OF LATVIA AND IDENTITY
WORKING PAPERS. 2011. VOLUME 3

ISSN 1691-9017

Lauras Āboliņas un Mārtiņa Zandberga vāka dizains

Uzvaras dienas svinēšana 9. maijā Latvijā ir viens no pretrunīgākajiem un arī – populārākajiem kolektīvās svinēšanas rituāliem. Tas sevī ietver ne tikai noteiktu izpratni par 20. gs. vidus notikumiem, bet arī gadu desmitos veidotas piemiņas tradīcijas un vairākas attiecību dimensijas: starp varu un sabiedrību, starp valstīm (Latviju un Krieviju) un starp etniskajām kopienām Latvijas robežās. Raksts analizē Uzvaras dienas svētku ģenēzi kopš to pirmsākumiem Padomju Savienībā, kontekstualizējot to kopējā svētku kalendārā un akcentējot mainīgo varas pozīciju pret kara pieminēšanu, kas ļauj izsekot padomju un postpadomju piemiņas politikas kontinuitātei un transformācijām, izgaismo Uzvaras dienas politisko un ideoloģisko lietojumu starpvalstu attiecībās un kopienu identitātes formēšanā, iezīmē Uzvaras svētku nozīmi sociālās atmiņas veidošanā par Otro pasaules karu.

Atslēgvārdi: Uzvaras diena, 9.maijs, svētki, rituāls, piemiņa (komemorācija), Krievija, Latvija

© Klinta Ločmele, Olga Procevska, Vita Zelče, 2010
© Laura Āboliņa, Mārtiņš Zandbergs, vāka dizains, 2011

Saturs

Padomju Savienības laiks	6
Uzvaras diena	10
Uzvaras svētku tradīcija Latvijā	12
Pēcpadomju laikmeta svētki	16
Latvija un Krievijas svētki	20
Nobeigumā	25
Bibliogrāfija	38

Kopējais Krievijas Federācijas valsts un profesionālo svētku, militārās slavas un atceres dienu saraksts ir ļoti bagātīgs, tajā ietverti vairāk nekā 100 notikumi.¹ To vēsturiskā izcelsme ir dažāda – sarakstā iekļautas gan Padomju Savienības pastāvēšanas laikā iedibinātās svētku dienas, gan Krievijas impērijas, Padomju Savienības militāro panākumu un karaspēka daļu sumināšanas dienas, gan Krievijas Federācijas suverenitātes svētki, gan arī nedaudzas sēru un bojāgājušo piemiņas dienas. Krievijas nacionālo svētku un brīvdienu kalendārā ir vien astoņi svētki – Jaunais gads (1.–5. janvāris), Ziemassvētki (7. janvāris), Tēvijas aizstāvja diena (23. februāris), Starptautiskā sieviešu diena (8. marts), 1. maijs (Darba un pavasara diena), Uzvaras diena (9. maijs), Krievijas diena (12. jūnijs) un Tautas vienotības diena (4. novembris). Atceres dienas statuss piešķirts Krievijas studentu dienai (25. janvāris), Kosmonautikas dienai (12. aprīlis), Piemiņas un sēru dienai: Lielā Tēvijas kara (1941. gads) sākuma dienai (22. jūnijs), Partizāņu un pagrīdnieku dienai (29. jūnijs), Solidaritātes cīņā ar teroristiem dienai (3. septembris), 1917. gada Oktobra revolūcijas dienai (7. novembris), Tēvzemes varoņu dienai (9. decembris) un Krievijas Federācijas Konstitūcijas dienai (12. decembris).² Turklāt svētku un atceres dienu saraksts ik pa laikam tiek koriģēts. Piemēram, 2009. gada aprīlī prezidents Dmitrijs Medvedevs parakstīja likumu par Partizāņu un pagrīdnieku dienas iekļaušanu atceres dienas sarakstā kopš 2010. gada 1. janvāra.³

¹ Sk.: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=19238>. Arī sk.: Пудовина, Е. (2006). *Государственные праздники Российской Федерации. Методические пособия*. 2-изд. Москва: Айрис-пресс.

² Российская Федерация. *Федеральный закон о внесении изменения в статью 1.1. федерального закона "О днях воинской славы и памятных датах России"*. 10 апреля 2009 года.

³ 29. jūnijs par Partizāņu un pagrīdnieku atceres dienu izraudzīts tālab, ka 1941. gadā šajā diena PSRS Tautas komisāru padome un VK(b)P pieņēma lēmumu par partizāņu un diversantu grupu veidošanu nacistu karaspēka ieņemtajā teritorijā.

Kopš Padomju Savienības sabrukuma Krievija, tāpat kā citas agrākās padomju republikas, ir piedzīvojuši būtiskas komemorācijas kalendāra, rituāla un tā nozīmju transformācijas. Raksta uzdevums ir aplūkot Krievijas svētkus, piemiņas dienas un rituālus vēsturiskā griezumā un to nozīmi mūsdienās, kā arī Krievijas politikas valsts svētku un komemorācijas politikas un atzīmēšanas prakses ietekmi uz Latviju.

Svētku svinēšana un piemiņas dienu atzīmēšana ir sociālās kārtības daļa. Sociologs Emils Dirkeims (*Durkheim*) savulaik norādīja, ka svētki, rituāli, proti, kults nav tikai prakšu sistēma, bet arī ideju sistēma, kas atspoguļo pastāvošo pasauli. Viņaprāt, rituāli ir līdzeklis, ar kura palīdzību sociālās grupas periodiski no jauna apliecina, apstiprina savu esību.⁴ Svētki pārtrauc cilvēku ikdienas sociālo rutīnu. Sociologs Amitai Etzioni (*Etzioni*) uzsver, ka “profānajam (sekulārajam), rutīnai, ikdienas dzīvei, uzdevumu paveikšanai darbā un rūpēm par mājsaimniecību ir tendence novājināt kopīgus uzskatus un sociālās saites un vairot centrifugālo individuālismu. Lai sabiedrības izturētu šīs centrifugālās, individuālistiskās tendences, tām nepārtraukti no jauna jārada sevi, nostiprinot piesaisti vienai kopīgai uzskatu un prakšu kopai”.⁵ Svētkos cilvēki (tieši un netieši) pulcējas, lai kopā svinētu savas saiknes, savas attiecības, savus ideālus un morālos principus, izjustu un piešķirtu jaunu/atdzimušu spēku esošajai sociālajai kārtībai. Rituālu pamatā ir kognitīvās pamatkategorijas un loģika, tie apzināti un neapzināti rada un izplata realitātes definīcijas, domu un vērtējumu modeļus, rada emocionālu solidaritāti.⁶ Svētki tiek “izgudroti”, lai nodrošinātu sociālo kohēziju, iedibinātu un leģitimētu varas institūcijas un autoritātes, kā arī veiktu vērtību sistēmas un uzvedības konvencijas audzināšanu.⁷

Politika ir tā sfēra, kur rituāli un simboli ir īpaši nozīmīgi, – politiskā elite tos izmanto savas varas leģitimitātei. Tādēļ politiskā procesa sapratnei svarīgi ir saprast, uzsver sociālantropologs un vēsturnieks Deivids Kercers (*Kertzer*), kā simbolisms iekļaujas politikā, kā politiskie aktori ar nodomu vai neapzināti manipulē ar simboliem un kā šis simbolisms saistās

⁴ Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford: Oxford University Press. P. 287.

⁵ Etzioni, A. (2000). Toward a theory of public ritual. *Sociological Theory*. 18(1), 45.

⁶ Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual Communication: From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. Thousand Oaks: Sage Publications. P. 41–42.

⁷ Hobsbawm, E. (1983). Introduction: Inventing Traditions. In: Hobsbawm, E., Ranger, T. (eds). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 9.

ar politiskās varas materiālo bāzi. Rituālu prakses ir galvenie politisko mītu izplatības līdzekļi.⁸ Radikāla politiskās sistēmas maiņa, piemēram, revolūcija, vienmēr nozīmē arī valsts simboliskās sistēmas maiņu. Vecie simboli tiek izskausti un ieviesti jauni, kas pārstāv jauno ideoloģiju un jauno, varu ieguvušo politisko spēku. Tie kļūst par jaunās sistēmas identifikatoru.⁹ Svētki, piemiņas dienas, to rituāli un simboli, kā arī to nozīmes maiņas veido arī Krievijas raksturojumu.

Padomju Savienības laiks

Dibinoties padomju valstij, tika izveidots arī jauns, t.s., revolucionārais svētku kalendārs, kas iekļāva arī masu politiskās brīvdienas un valsts svētku dienas.¹⁰ Vēsturniece Karena Petrone (*Petrone*) uzsver, ka jau padomju valsts līderi saprata svinēšanas kultūras nozīmi. Jaunais gada svētku kalendārs ietvēra pirmsrevolūcijas sociālistu svētkus (piemēram, 1. Maiju un Starptautisko sieviešu dienu) un padomju valstu vēstures svarīgus notikumus (Oktobra revolūcija, vēlāk Ļeņina nāves diena).¹¹ Socioloģe Kristela Leina (*Lane*) norāda, ka padomju rituālu sistēma bija iedarbīgs politiskās elites kultūras menedžmenta instruments, lai sabiedrībai uzspiestu noteiktas normas un vērtības, kā arī leģitimētu to interpretāciju marksisma-ļeņinisma ietvarā.¹² Arī vēsturnieks Malte Rolfs (*Rolf*) uzsver, ka Padomju Savienībā masu svētkiem bija īpaši svarīga loma. Šo valsti tādēļ var dēvēt ne vien par “propagandas valsti”, bet arī “inscenējumu diktatūru”.¹³ Svētkus Padomju Savienībā mēdza uzskatīt par “universālu mākslas darbu”. Vispirmām kārtām jau tādēļ, ka tos atzīmēja visā padomju valstī un pēc viena Komunistiskās partijas izstrādātā scenārija. Vienlaicīgās

⁸ Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, Politics & Power*. New Haven; London: Yale University Press. P. 1–13.

⁹ Mach, Z. (1993). *Symbol, Conflict and Identity. Essays in Political Anthropology*. Albany: State University of New York. P. 106.

¹⁰ Sk.: Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society – the Soviet Case*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 153–183; Глебкин, В. (1998). *Ритуал в советской культуре*. Москва: Янус-К. С. 74–77; Добренко, Е. (2002). Красный день календаря: Советский человек между временем и историей. В кн.: Балина, М., Добренко, Е., Мурашов, Ю. (ред.). *Советское богатство. Статьи о культуре, литературе и кино*. Санкт-Петербург: Академический проект. С. 97–123.

¹¹ Petrone, K. (2000). *Life has Become More Joyous, Comrades. Celebration in the Time of Stalin*. Bloomington: Indiana University Press. P. 13.

¹² Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society – the Soviet Case*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 25.

¹³ Ролф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. Москва: РОССПЕН. С. 7.

svinēšanas mērķis bija panākt, ka visi darbadienās “komunisma celtniecībā” iesaistītie valsts iedzīvotāji svētkos pārvēršas par vienu milzīgu svinošu kopienu. Turklāt svētku rīkošana un svinēšanā saliedējās ne tikai visas valstī esošās mākslas nozares, bet arī visas institūcijas, arī visi masu mediji.¹⁴

Padomju masu svētku galvenās formas bija demonstrācijas, kurās piedalījās daudz cilvēku, kas reprezentēja padomju sabiedrību – vispirms jau darba kolektīvus un armiju –, kā arī sabiedrības un varas vienotību. Vēl minamas masu dramatizētās uzstāšanās – koncerti, vingrošanas priekšnesumi. Svētku sastāvdaļa un raksturiezīme bija arī publiskās telpas bagātīgās ideologizētās dekorācijas.¹⁵

Padomju Savienībā svinēšanas kanons izveidojās staļinisma periodā 20. gs. 30. gados. Tas bija arī padomju masu svētku uzplaukuma laiks, kad ar to starpniecību sabiedrības dzīvesveidā tika iedzīvināts staļiniskais politiskais diskurss un veidota padomju cilvēka identitāte. Tie atspoguļoja padomju sabiedrības oficiālo hierarhiju (komunistiskā partija – strādnieki – zemnieki – inteliģence) un jaunas politiskās elites veidošanos.¹⁶ Staļinisma svētku būtiska iezīme, kā norāda M. Rolfs, bija audzinoša funkcija. Viņaprāt, atšķirībā no fašistiskajiem un nacionālsociālistiskajiem masu svētkiem padomju pasākumiem piemita izteikta didaktiska ievirze. To uzdevums bija valsts iedzīvotāju (pār)audzināšana un jaunā padomju cilvēka radīšana.¹⁷ Vēl viena padomju svētku misijas īpatnība – valsts “iekšējās sovetizācijas” īstenošana. Svētki kalpoja kā padomju standartkultūras kanāls, kas valsts metropoli savienoja ar tik daudzajām provinces pilsētām un ciemiem. Svinēšana, tās intensitāte Padomju Savienībā kļuva par šās valsts sasniegumu performatīvo daļu.¹⁸ Valsts svētku svinēšana bija būtiska valsts pārvaldes sastāvdaļa, iedzīvotāju lojalitātes kontroles instruments un varas leģitimitātes publiskā demonstrācija.

¹⁴ Ролф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. Москва: РОССПЕН. С. 127–128.

¹⁵ Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers*. P. 156–158; Hoffman, D. L. (2003). *Stalinist Values. The Cultural Norms of Soviet Modernity*. Ithaca; London: Cornell University Press. P. 169–171.

¹⁶ Sk.: Petrone, K. (2000). *Life has Become More Joyous, Comrades. Celebration in the Time of Stalin* P. 203–210. Par padomju svētku tradīcijas sākumiem tuvāk sk.: Малышева, С. (2005). *Советская праздничная культура в провинции: Пространство, символы, исторические мифы (1917–1927)*. Казань: Рутен. С.325.

¹⁷ Ролф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. С. 325.

¹⁸ Turpat. 252.–275. lpp.

Kara laikā Padomju Savienībā masveida svinēšanas vēriens būtiski samazinājās, taču tūlīt pēc tā sākās pirmskara tradīciju restaurācija. Atdzima grandiozie 7. novembra un 1. Maija svētki. Padomju Savienības kā valsts un supervaras galvenais rituāls bija 7. novembra militārā parāde Sarkanajā laukumā. Tajā tika integrēts arī uzvaras Lielajā Tēvijas karā suminājums, par atskaites punktu izvēloties 1941. gada 7. novembra rīkoto parādi Sarkanajā laukumā, kas aizsāka lūzuma karā panākšanā un demonstrēja Staļina dalību šajā notikumā. Tādējādi Oktobra revolūcijas gadadiena ieguva dubultu mitoloģisko un ideoloģisko slodzi: pirmkārt, tā bija padomju valsts dibināšanas diena un, otrkārt, diena ar īpašu nozīmi Padomju Savienības uzvarā Otrajā pasaules karā.¹⁹ Pēc Staļina nāves padomju svētku kultūra turpināja pastāvēt, turklāt vērsās plašumā. Svētku kalendāru papildināja jaunas dienas, it īpaši – daudzo profesiju svētki. Destaljinizācijas process, protams, mainīja simbolus, un tie tika attīrīti no staļinisma un simboliskajā līmenī aizstāti ar Ļeņina kultu.²⁰

Tomēr lielle svētku inscenējumi turpinājās un bija padomju sabiedrības dzīves ikgadēja sastāvdaļa. Armija, cilvēku pūļi turpināja Maskavā maršēt gar Mauzoleja tribīnēm, un, stāvot uz tām, padomju valsts līderi Ņ. Hruščovs, L. Brežņevs, J. Andropovs, K. Čerņenko, M. Gorbačovs, katrs savā varas posmā, kopā ar saviem līdzgaitniekiem sūtīja sveicienus tautai. Visi šie svētki mazākā mērogā, bet pēc tādiem pat standarta scenārijiem notika daudzās Padomju Savienības vietās, vispirmām kārtām visu savienoto republiku galvaspilsētās un citās lielākajās pilsētās. Padomju masu svētki visu PSRS esības laiku bija ārkārtīgi svarīgs varas medijs, kas nodrošināja varas diženuma reprezentāciju vislielākajā mērogā.²¹

Padomju sabiedrības dzīvi caurda ne vien aktīva vai pasīva dalība masu rituālos valsts svētku dienās un darba kolektīva svētkos, bet arī sovietizēti dzīves cikla rituāli, kas tika ieviesti iepriekšējo reliģisko prakšu vietā – vārda došanas, pilngadības, kāzu un bērņu rituāls, kā arī Jaunā gada svinības. Tāpat tika izstrādāti un īstenoti iniciācijas sociālajos un politiskajos kolektīvos rituāli, piemēram, uzņemšana pionieros, pirmās skolas dienas svinības, skolas beigšanas, nostrādāto darba gadu jubilejas un citi līdzīgi pasākumi. Par populārus svētku

¹⁹ Полф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. Москва: РОССПЕН. С. 332–341.

²⁰ Sk.: Tumarkin, N. (1997). *Lenin Lives! The Lenin Cult in Soviet Russia*. Harvard University Press.

²¹ Полф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. С. 328–351.

dienu kļuva Starptautiskā sieviešu diena 8.martā, kas pēc to pasludināšanas par brīvdienu, kā svētki ieguva būtisku vietu arī cilvēku privātajā telpā. Padomju svētku rituālos tika ieguldīti lieli intelektuālie un radošie resursi. Tādējādi tie ieguva saturu, piesātinājās ar emocijām, un patiesi iekļāvās padomju sabiedrības dzīvē, bija nozīmīgi notikumi cilvēku individuālajās dzīvēs un kolektīvu vēsturē.²² Padomju Savienība ideologi allaž lepojās, ka tieši cilvēku iesaiste padomju sadzīves rituālos pieder pie izteismīgākajiem sabiedrības sovietizācijas, jaunā “padomju cilvēka” un viņa dzīvesveida panākumu apliecinājumiem.²³

Četrdesmito gadu otrajā pusē sākās arī padomju svētku kalendāra un svinēšanas dramaturģijas eksports uz okupētajām teritorijām un PSRS ietekmes sfērā iekļautajām Austrumeiropas valstīm.²⁴ Latvijā padomju svētku kalendārs un rituāli tika ieviesti 1940. gadā, kad to tāpat kā citas Molotova-Ribentropa pakta slepeno protokolu īstenošanas rezultāta iekļāva PSRS. No jauna tos iedibināja pēc Padomju Savienības uzvaras Otrajā pasaules karā un Latvijas atgriešanu padomju impērijā. Kalendārs un svētki bija nozīmīgs sovietizācijas instruments.²⁵ Līdzīgi kā visā Padomju Savienībā, ejot parādēs, rīkojot masu pasākumus, dekorējot publisko telpu, Latvijā svinēja padomju valsts svētkus, kā arī ieviesa padomju sadzīves un darba rituālus.²⁶ Visi šie pasākumi kalpoja par publisko rādītāju Latvijas sabiedrības lojalitātei Padomju Savienībai un “ieaugšanai” sociālistiskajā iekārtā.

²² Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers*. P. 67–129.

²³ Sk.: Кампарс, П., Закович, Н. (1967). *Советская гражданская обрядность*. Москва: Мысль.; Брудный, В. (1968). *Обряды вчера и сегодня*. Москва: Наука; Белоусов, В. (1974). *Праздники старые и новые*. Алма-Ата: Казахстан; Угринович, Д. (1975). *Обряды за и против*. Москва: Издательство политической литературы.

²⁴ Ролф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. С. 327–341; Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society – the Soviet Case*. P. 181., 182.

²⁵ Zelče, V. (2004). Pirmās pēckara padomju laikagrāmatas: 1945.gadā izdotie kalendāri. *Latvijas Arhīvi*, 4, 107–121; Zelče, V. (2007). Die ersten sowjetischen Zeitdokumente der Nachkriegszeit: Kalender für das Jahr 1945. *Forschungen zur baltischen Geschichte*, 2, 159–172.

²⁶ Serdants, A. (1958). *Sadzīvei jaunas tradīcijas*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība ; Andersons, J., Sāre, M. (1960). *Padomju sadzīves tradīcijas*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība; Gerodņiks, G. (1965). *Pa jauno tradīciju takām*. Rīga; Liesma; Cimermanis, S. (red.). (1987). *Sociālistiskie svētki un ieražas*. Rīga: Zinātne.

Uzvaras diena

9. maija – Padomju Savienības Uzvaras Lielajā Tēvijas karā svētku – vēsture, kā secinājusi to pētniece Ņina Tumarkina (*Tumarkin*), nav bijusi vienkārša, bet gan pakļauta varas manipulācijām.²⁷ Sākotnēji Uzvaras diena, kas bija svētki karu uzvarējušajiem Padomju Savienības iedzīvotājiem, publiskajā telpā varēja pastāvēt vienīgi Staļina cildinājuma formātā. Vara baidījās tiem atvēlēt tautas svētku statusu, tādējādi akceptējot tās varonību un ļaujot tai dalīt ar Staļinu uzvarētāju slavu. Jau 1946. gada beigās 9. maijs padomju kalendārā tika pārvērst par parastu darbadienu.²⁸ Pēckara Padomju Savienība kara traumu dziedēja ar aizmiršanu, jaunas un ietekmīgas varai uzticamas vidusšķiras menedžeru grupas radīšanu, sabiedrības vidusdaļas buržuāziskošanos teroristiski totalitāras valsts ietvaros.²⁹

Padomju svētku telpā Uzvaras svētki iegūla kopējā valsts svētku klāstā. Tā saglabājās arī vēl pēc Staļina nāves. Arī Hruščova varas periodā Uzvaras svētki nebija ērts pasākums. Sākotnēji tādēļ, ka karš bija cieši saistīts ar Staļina vārdu, vēlāk – iekšpolitiskās konjunktūras dēļ, jo varas elite, bailēs par savām pozīcijām, centās mazināt bijušo karavadoņu un frontinieku autoritāti sabiedrībā. Tālab arī Uzvaras desmitgade 1955. gadā palika gandrīz nemanāma publiskajā telpā.³⁰

Uzvaras atmiņas jaunā tradīcija sāka veidoties kādus piecpadsmit gadus pēc kara. Tad jau bija izaugusi paaudze, kas pati nebija karojusi. Tā daudz labprātāk un padevīgāk pieņēma varas radīto kara un varonības laķēto versiju. Veidojās arī oficiālā demonstratīvā “veterānu” godināšanas kultūra, patētiski liriskā toņa izmantošana kara aprakstos un valsts rīkotos rituālos. Sekmīgi notika kolektīvās pieredzes stereotipizācija, kas vienādoja varas un indivīdu runas, rakstīšanas manieri, stilu, terminoloģiju, morāles un vērtību sistēmu. Cilvēki iemācījās

²⁷ Sk.: Tumarkin, N. (1994). *The Living & the Dead. The Rise and Fall of the Cult of World War II in Russia*. New York: BasicBooks.

²⁸ Гудков, Л. (2005). “Память” о войне и массовая идентичность россиян. В кн.: Габович, М. (ред.) *Память о войне 60 лет спустя: Россия, Германия, Европа*. Москва: Новое литературное обозрение. С. 91.

²⁹ Tumarkin, N. (1994). *The Living & the Dead. The Rise and Fall of the Cult of World War II in Russia*. P. 99–100; Hosking, G. (2006). *Rulers and Victims. The Russians in the Soviet Union*. Cambridge; London: The Belknap Press of Harvard University Press. P. 224–227, 242–244. Arī sk.: Dunham, V. S. (1990). *In Stalin's Time. Middleclass Values in Soviet Fiction*. 2nd ed. Durham; London: Duke University Press.

³⁰ Андреев Д., Бордюгов Г. (2005). *Пространство памяти: Великая Победа и власть*. С. 15–19.

runāt sovietiskajā varas “kolektīvo augsto jūtu” valodā, resumē sociologs Ļevs Gudkovs (Гудков).³¹

Uzvaras diena vērtību padomju svētku kalendārā ieguva 60. gadu vidū, kad Hruščovu valsts vadītāja postenī nomainīja Brežņevs. Ar PSRS Augstākās padomes Prezidija 1965. gada 26. aprīļa lēmumu 9. maijs kļuva par svētku brīvdienu. Tika veikti daudzi pasākumi, lai šai dienai piešķirtu īpašu nozīmi, – izdotas karam veltītas grāmatas, veidotas filmas, laista klajā jauna rubļa monēta ar karavīra atbrīvotāja pieminekļa Berlīnes Treptova parkā tēlu, aizsākta vides sakralizācija, piešķirot pilsētām “pilsētas-varones” nosaukumus un tajos izveidojot Mūžīgās uguns vietas. Par valsts mēroga svētnīcu kļuva pie Kremļa sienas izveidotā Nezināmā karavīra kapavieta. Sākās regulāra frontinieku godināšana dažāda mēroga pasākumos. Uzvaras 20. gadadienā jau notika parāde Sarkanajā laukumā un izveidota Klusuma brīža tradīcija. 1965. gadā jaunajai PSRS varai Uzvaras svinēšana bija noderīgs pasākums, lai nostiprinātu savu autoritāti pēc visai miglainās Hruščova gāšanas.³²

1965. gada 9. maijā notika grandioza militārā parāde Sarkanajā laukumā, to no Mauzoleja tribīnes sveica toreizējā varas elite un ārvalstu diplomāti. Kopš šīm vērienīgajām kara noslēguma un uzvaras 20. gadadienas svinībām Uzvaras diena, kā uzsver Gudkovs, pakāpeniski pārtapa par padomju iekārtas vienīgo leģitīmācijas argumentu. Dominējošā oficiālajā diskursā tika uzsvērts, ka tieši Uzvaras dēļ bija vērts dibināt padomju valsti un “celt” sociālismu. Uzvara kā simbols arī tika izmantota varas politikas rīcības pamatojumam, piemēram, milzīgās armijas uzturēšanai, “sociālistiskās nometnes” atbalstīšanai, valsts ekonomikas militarizēšanai, kodolbruņošanās sacensībai. Padomju antifašisms publiskajā retorikā kalpoja kā antitēze rietumu kapitālismam un liberālismam.³³

Nākamajos gados turpinājās iesāktā Uzvaras svētku svinēšana. Kara tematika ieguva lielāku vietu un nozīmi kino produkcijā, literatūrā, skolās mācītajā vēsturē, masu medijos, mākslā u.c. Tomēr grandiozitātes un spilgtuma ziņā 1965. gadā notikušās svinības diez vai tika pilnībā pārspētas. Svinēšanas rituāls gadu gaitā ieguva izteiktu rutīnu. Katru gadu notika viens

³¹ Гудков, Л. (2004). *Негативная идентичность. Статьи: 1997–2002*. Москва: Новое литературное обозрение; ВЦИОМ-А. С. 36.

³² Андреев Д., Бордюгов Г. (2005). *Пространство памяти*. С. 20–29.

³³ Гудков, Л. (2004). *Негативная идентичность*. С. 37.

un tas pats – svinīgās sēdes, runas, referāti, pieņemšanas, salūti. Pieauga Lielā Tēvijas kara invalīda un dalībnieka sociālais statuss. Tā nozīmi vēl vairāk nostiprināja PSKP ģenerālsekretāra Leonīda Brežņeva kā kara dalībnieka intensīvā publiskā reprezentācija. Uzvaras 40. gadadiena Padomju Savienībā tika svinēti ļoti vērienīgi. Iespējams, lai gaiņātu bažas par nestabilitāti, daudzām iekšējām problēmām. Tumarkina ironiski norāda, ka šie svētki bija “PSRS pēdējā spilgtā, bezgaumīgi režisētā megasvētku svinēšana, papildīta ar pašslavinošu lozungu plakātiem, idealizētiem karavīru portretiem [...], militāru parādi Sarkanajā laukumā”.³⁴

Pētnieki Dmitrijs Andrejevs (*Андреев*) un Genādijs Bordjugovs (*Бордюгов*) atzīst, ka svētku laikā jau bija jūtama pārmaiņu tuvošanās. Savdabīgu komisma iezīmi piešķir M. Gorbačova pretalkoholisma kampaņas gaidas, kas izraisa spirtoto dzērienu iepirkšanas “bumu”. 40. kara beigu gadadienas svinības vērtējamas kā sovietiski tradicionāli svētki.³⁵ Nākamā lielākā Uzvaras jubileja 1990. gadā jau iekļāvās PSRS vēstures pārdomāšanas un “balto plankumu” aizpildīšanas gultnē. Tā jau fragmentēja uzvaras monumentalitāti, līdzās oficiālajam uzvaras diskursam nostājās arī traģisma un staļiniskās varas nelietības apjēgsme.

Uzvaras svētku tradīcija Latvijā

Latvijā kā vienā no padomju republikām svētki, tostarp Uzvaras diena tika svinēti saskaņā ar padomju svētku kalendāru, to pamatscenāriju, vērienu noteica varas diktāts. Tomēr tiem piemita arī savas specifiskas iezīmes, ko noteica Latvijas teritorijā notikušā karadarbība un iedzīvotāju iesaistīšanās abu karojošo pušu armijās.³⁶ Šis karš nebija Latvijas karš, tā bija tikai kauju arēna, iekarojama teritorija un cilvēku nogalināšanas vieta. Bojā gāja vairāki simti tūkstoši Latvijas iedzīvotāju. Latvijas sovietizācijas pasākumos ietilpa arī pret Padomju Savienību karojošo piemiņas vietu iznīcināšana, tai skaitā kapu iznīcināšana un viņu komemorācijas nepieļaušana.

³⁴ Tumarkin, N. (1995). The War of Remembrance. In: Stites, R. (ed.) *Culture and Entertainment in Wartime Russia*. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press. P. 198.

³⁵ Андреев Д., Бордюгов Г. (2005). *Пространство памяти*. С. 32–37.

³⁶ Par Uzvaras svētkiem Latvijā sk.: Zelče, V. (2010). Uzvaras svētki padomju Latvijā. <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikācijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/uzvaras-svetki-padomju-latvija/>

Latvijas memoriālajā ainavā palika vien uzvarētāju – Sarkanās armijas – brāļu kapi. 40. gadu otrajā pusē notika to iekārtošana. Latvijas Valsts arhīva dokumenti liecina, ka jau kopš 1944. gada dažādu Latvijas PSR pārvaldes un Latvijas Komunistiskās partijas institūciju starpā ir sākusies plaša slepenā sarakste par padomju karavīru kapavieta sakārtošanu. Šis darbs uz priekšu virzījās lēni. Vairākums karavīru kapavieta atradās publiskiem pasākumiem nepiemērotās vietās – māju pagalmos, dārzos, tīrumos un staignās vietās, tādēļ kritušos nācās pārāpbedīt. Vietējās izpildu komitejas līdz pat 50. gadu sākumam nemitīgi ik rudeni lūdza brāļu kapu iekārtošanas pagarinājumu un darbu pabeigšanas termiņa pārceļšanu uz nākamo gadu. Galvenais iemesls bija tas, ka pilsētās un pagastos trūka resursu, lai to paveiktu. Proti, nebija darbaroku, liela daļa vīriešu atradās armijā, filtrācijā vai ieslodzījumā padomju nometnēs.³⁷ Padomju karavīru apbedīšanai, pārāpbedīšanai un brāļu kapu ierīkošanai publiskiem pasākumiem piemērotās vietās tika atvēlēti samērā lieli budžeta līdzekļi. Vairākas biezas dokumentu mapes Latvijas Valsts arhīvā pilda tāmes, saraksti, aprēķini, to papildinājumi, padarīta un vēl darāmā reģistri.

Brāļu kapu izveidošana turpinājās līdz 1951. gadam. Daudzviet tika uzstādīti standartveida obeliski.³⁸ Bija uzliktas arī kapavieta koka vai betona apmalītes un plāksnes ar iegravētiem kritušo vārdiem un uzvārdiem. Iekārtojuma veidošanā svarīga nozīme bija arī koku un krūmu stādījumiem.³⁹ Brāļu kapi Latvijas laukos bija izveidoti kapsētām tradicionāli neierastās vietās, proti, līdzās iestādēm, veikaliem, skolām, ceļu krustojumiem, arī baznīcām, kur ikdienas apgrozās daudz cilvēku. Rūpes par brāļu kapu uzkopšanu parasti izticēja vietējām izpildu komitejām, lielākiem uzņēmumiem, skolām, kopš 40. gadu beigām – kolhoziem. Nākamajos gados kapu labiekārtošanas darbi turpinājās visā Latvijā.

Padomju karavīru brāļu kapi kļuva par lokāla mēroga Otrā pasaules kara noslēguma atceres pasākumu memoriālvietu. Uzvaras dienā tika rīkots gājiens uz brāļu kapiem, un tajos arī notika mītiņš. Cilvēku (iz)dzīvošanas prakse Padomju Latvijā iemācīja viņus pakļauties varas piedāvātajiem dzīves noteikumiem, tostarp akceptēt piedalīšanos padomju rituālos.

³⁷ LVA, 270. f., 1c. apr., 155. l., 32. lp.

³⁸ Turpat. 46–49. lp.

³⁹ Strautmanis, I., Asaris, G. (1986). *Padomju Latvijas memoriālie ansambļi*. Rīga: Zinātne. 12.–14. lpp.

Uzvaras svētku pasludināšana par brīvdienu 1965. gadā un to nozīmes pieaugums padomju rituālkultūrā, protams, darīja vērienīgāku arī to svinēšanas kārtību Latvijā. Tāpat kā citviet Padomju Savienībā arī Latvijā tika rīkotas vērienīgas sēdes, parādes, koncerti, ziedu nolikšana pie pieminekļiem, Uzvaras tēma kļuva nozīmīgāka arī kultūrā. Tai tika veltīti daudzu rakstnieku, mūziķu, mākslinieku, vēsturnieku u.c. darbi. Sākās vēlreizējas padomju karavīru Brāļu kapu sakārtošanas un labiekārtošanas kampaņas. Daudzās vietās nomainīja pieminekļus. Vairāki Brāļu kapi pārtapa par mākslinieciski izciliem memoriāliem. 80. gados Latvijas PSR vēstures pieminekļu reģistrā ir iekļauti 344 Lielā Tēvijas kara padomju brāļu kapi.⁴⁰ 1975. gadā tika pieņemts lēmums par Uzvaras monumenta celtniecību Rīgā, kam bija jāklūst par kara, padomju tautas sevišķuma un Uzvaras Lielajā Tēvijas karā galveno simbolu. Tas tika atklāts 1985. gada 5. novembrī.⁴¹

Uzvaras svētku norise bija, kā jau tika minēts, Latvijas sovetizācijas daļa un mēraukla. Staļiniskās masu represijas, personāla un saimnieciskā politika Latvijas ikdienā efektīvi iedibināja sovietisko dzīvesveidu. Daudziem Latvijas iedzīvotājiem dalība svētkos bija ikgada rutīna vai padomju tipa "obligāti brīvprātīgais" pasākums, citiem – tiešām svētki. Turklāt gadu gaitā mainījās arī Latvijas iedzīvotāju sastāva etniskā un sociālā struktūra. Palielinājās no citām padomju republikām, it īpaši no Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās republikas ieceļojošo ar nolūku veikt Latvijas sovietisko kolonizāciju cilvēku un ekonomisko migrantu skaits. Viņi piederēja citai sociālās atmiņas grupai, viņiem nebija Latvijas vēstures zināšanu, arī Padomju Savienības Uzvara Lielajā Tēvijas karā viņu skatījumā bija lielākie svētki un padomju valsts pastāvēšanas jēgas pamats. Cita vēstures alternatīva viņiem nebija zināma.⁴²

Padomju izglītības sistēma uzdevums bija arī iznīcināt pirmsokupācijas sociālo atmiņu un ieaudzināt padomju ideoloģijas diktēto skatījumu uz pagātņi. Daudzi skolās rīkotie pasākumi bija saistīti ar Uzvaras atceri. Piemēram, par godu tai tika rīkotas sporta sacensības,

⁴⁰ Jērāns, P. (red.) (1982). *Latvijas padomju enciklopēdija*. Rīga: Galvenā enciklopēdijas redakcija. 5.2. sēj. 110. lpp.; Klints, O. (red.). (1984). *Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga: Avots. 89.–166. lpp.

⁴¹ Tuvāk par Brāļu kapu monumentiem sk.: Strautmanis, I., Asaris, G. (1986). *Padomju Latvijas memoriālie ansambļi*. 54.–123. lpp. Arī sk.: Шендрик, В. (1975). *Память героев бессмертна*. Рига: Лиесма; Strautmane, G., Melgalvis, O., Rencis, R. (1980). *Piemīņa*. Rīga: Avots. 75.–160. lpp.

⁴² Sk.: Zelče, V. (2009). *Vēsture – atbildība – atmiņa: Latvijas pieredze*. In: Rozenvalds, J., Ijabs, I. (red.) *Latvija. Pārskats par tautas attīstību. 2008/2009. Atbildīgums*. Rīga: LU SZF SPPI. 51.–53. lpp.

pārgājieni, talkas, dārzu stādīšana. 60. gadu otrajā pusē tika aktivizēts skolu novadpētnieku darbs. Skolēni devās pārgājienos pa “Lielā Tēvijas kara cīnītāju kaujas takām”, skolās tika ierīkoti “kauju slavas muzeji”. Svinīgos pasākumos regulāri viesojās kara veterāni. 8. maija vakaros tika rīkots skolēnu un pilsētas vai ciema varas un galveno iestāžu pārstāvju lāpu gājiens uz tuvākajiem brāļu kapiem. Skolēnu un jauniešu vidū attiecības ar karu, tā vēsturi un uzvaru tika veidotas spēles formātā. Daudzos pasākumos “padomju patriotiskā audzināšana” savijās kopā ar izklaidi un tādējādi piesaistīja plašu dalībnieku loku.⁴³

Šo pasākumu saturiskā un ideoloģiskā kvalitāte bija atkarīga no organizatoru attieksmes, nereti tie bija stipri formāli, – rīkoti vairāk padomju atskaišu labad, nevis kara atceres dēļ. Tomēr bieži Uzvaras dienai veltīto pasākumu ietvaros tika paveikts labs, humānisma caurstrāvots darbs. Latvijas PSR skolas iesaistījās Latvijas zemē apbedīto padomju karavīru tuvinieku meklēšanā un viņu morālā atbalstīšanā, sūtot vēstules, fotogrāfijas, dažkārt arī sauju zemes no Brāļu kapiem, aicinot ciemos un uzņemot kritušo ģimenes locekļus. Tādējādi daudzas latviešu skolas, skolotāji un skolēni, palīdzot tuviniekiem uzzināt savu karā kritušo atdusas vietas, iemantoja ne viena vien Krievijas, Ukrainas, Baltkrievijas un citu padomju republiku iedzīvotāja dziļu pateicību.

Padomju armijā Otrā pasaules kara laikā karoja 70 000–85 000 Latvijas iedzīvotāju, vairākums – padomju nacionālajā militārajā formējumā 130. Latviešu strēlnieku korpusā.⁴⁴ 9. maijs viņu dzīvēs bija nozīmīga diena, jo beidzās kara gaitas. Latviešu frontinieku komemorāciju būtiski ietekmēja padomju politiskā konjunktūra. Šī piemiņas kultūra sāka veidoties pēc 1956. gada, kad bailēs no nacionālo republiku autonomijas centieniem līdz ar citiem nacionālajiem formējumiem tika likvidēta Otrā pasaules kara laikā slavu iemantojuši 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzija. Bijušie frontinieki sāka pulcēties ikgadējos atceres pasākumos, ko aizliedza pēc t.s. nacionālkomunisma strāvojuma Latvijas Komunistiskās partijas elitē sagrauves 1959. gadā. Arī latviešu frontinieku atceres pasākumi ieguva “buržuāziskā nacionālisma” birku.

⁴³ Špona, A. (1972). *“Vienmēr gatavs!” Latvijas pionieru kustības rašanās un izaugsme*. Rīga: Liesma. 169.–171. lpp.

⁴⁴ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2006). *History of Latvia the 20th Century*. Rīga: Jumava. P. 329.

Komemorācijas kultūra atdzima pēc 1965. gada. No vienas puses, 130. latviešu strēlnieku korpusa kauju gaitu atcere iekļāvās kopējā PSRS uzvaras Otrā pasaules kara svinību praksē, bet, no otras puses, tā saglabāja nacionālās īpatnības – karošanas par atgriešanos dzimteni diskursu, īpašo solidaritāti, kas balstījās uz latviešu valodu, atmiņām par pirmspadomju Latviju, pieredzēto Padomju Savienībā (tostarp represijām pret latviešiem 30. gadu otrajā pusē) un kolaborācijas ar padomju varu motivāciju un sākotni. 130. Latviešu strēlnieku korpusa piemiņas kultūrā iekļāvās ikgadējie frontinieku un partizānu salidojumi, ceļojumi uz cīņu vietām un brāļu kapiem Krievijā, piemiņas pasākumi brāļu kapos, daudzu Krievijas teritorijā kritušo latviešu mirstīgo atlieku pārapsūšana dzimtenē. Bijušie frontinieki arī viesojās skolās, piedalījās pionieru “sarkano izlūku” pasākumos, izveidoja latviešu karavīru ansambli, izdeva atmiņas un kritušajiem karavīriem veltītas piemiņas grāmatas.

Domājams, ka lielu daļu Padomju Latvijas iedzīvotāju priecēja 9. maijs kā pavasara brīvdiena. Daudzi, it īpaši laukos dzīvojošie, nepiedalījās nekādos Uzvaras svētku oficiālos pasākumos, vienīgi vēroja tos medijos. Turklāt lauku ļaudīm pavasarī varas piešķirtā papildu brīvdiena bija noderīga piemājas saimniecības, lauka un dārza darbiem. Labos un saulainos pavasaros Padomju Latvijā lauku ļaudis 9. maijā savos dārzos stādīja kartupeļus. Šās dienas ainā iederējās lielie sēklas kartupeļu maiši vai kastes dārzu malās, vagās līkņājoši kartupeļu stādītāji vai stādītājas, traktori, kas dobji pukšķēdami un dūmodami atara vai aizara kartupeļu vagas. Dažkārt šo darbu klusi un raiti paveica zirgs. Šādos kartupeļu devītajos maijos diena asociējās ar padarīta darba sajūtu un drošību, ka nākamajā ziemā būs “savi kartupeļi”, par spīti padomju valstī valdošajam pārtikas deficītam. Uzvaras svētku svinībām padomju Latvijā trūka viendabības.

Pēcpadomju laikmeta svētki

Padomju Savienības sabrukumu nepašaubāmi pavadīja “rituālu un simbolu revolūcija”, tika reformēts valsts svētku kalendārs gan Krievijā, gan citās bijušajās padomju republikās. Rolfs uzsver, ka Krievijā padomju svētku kultūras tradīcija bija ļoti spēcīga. Jaunais režīms baidījās viennozīmīgi pārraut saiti ar padomju pagātnes svētkiem. Līdz 2005. gadam svētku kalendārā palika 7. novembris ar nosaukumu “Vienības un saskaņas diena”. Valsts

svētku statusu saglabāja 1. maijs un 9. maijs. Popularitāti nezaudēja arī Sieviešu diena 8. martā un daudzie profesiju svētki, tāpat arī padomju periodā tik slavenā “eglīte” Jaunajā gadā.

Salīdzinājumā ar šiem padomju svētkiem demokrātiskās Krievijas jaunie svētki bija pieticīgāki. Neatkarības dienā 12. jūnijā, Konstitūcijas dienā 12. decembrī, Krievijas Federācijas valsts karoga dienā 22. augustā netika rīkoti ļoti plaši svētku rituāli. Attaisnojumam kalpoja apgalvojumi, ka jaunajiem svētkiem ir trāpījušas svinēšanai “neērtas dienas” – vasarnīcu sezonas laiks un ziemas aukstākais periods. Tomēr faktiski ikdienā šos jaunus valsts svētkus pārsvarā uztvēra kā “mākslīgas politiskas konstrukcijas”.⁴⁵

Mainījās arī publiskās svinību un komemorācijas formas. Padomju tipa masu demonstrācijas neiekļāvās 90. gadu Krievijas svētku un pie varas esošo liberāļu komunikācijas ar iedzīvotājiem praksē. Publiskās kopābūšanas pasākumi piesaistīja ierobežotu cilvēku loku, vairākums jaunajās valsts svētku dienās pārvērtās par oficiālo runu skatītāju vai klausītāju pasīvu auditoriju pie saviem televizoriem vai radio.⁴⁶ 1997. gadā veiktā socioloģiskā aptaujā vairākums aptaujāto atbildēja, ka oficiālos valsts svētkus uztver vien kā papildu brīvdienu un kā iespēju atpūsties, nevis vērtē to politisko saturu. Piemēram, 12. jūniju – Krievijas neatkarības dienu – 75% aptaujāto nodēvēja par “papildu brīvdienu”, vien 14% novērtēja to politisko nozīmi.⁴⁷

Attieksmi pret valsts svētkiem ietekmēja Krievijas iedzīvotāju tālaika pašidentifikācija. Padomju sistēmas sabrukums radīja saiknes ar valsti atslābumu, mainīja vērtības un autoritātes. 90. gadu sākuma socioloģisko aptauju dati vēsta, ka vairāk nekā puse aptaujāto uzskatīja, ka, komunistiem nākot pie varas, valsts vēsture veidojās neveiksmīgi, tā cilvēkiem deva tikai nabadzību, ciešanas, masu teror. Gudkovs uzsver, ka, paliekot bez pagātnes interpretēšanas līdzekļiem, bez nākotnes orientieriem, bez savu praktisko interešu artikulācijas līdzekļiem, masu apziņa piedzīvoja kolektīvo dezorientāciju, mazohismu,

⁴⁵ Ролф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. С. 351–354.

⁴⁶ Smith, K. E. (2002). *Mythmaking in the New Russia. Politics & Memory During the Yeltsin Era*. Ithaca; London: Cornell University Press. P. 99.

⁴⁷ Петрова, А., Климова, С. (1997, 10.07.). *Каждый праздник – это дополнительный выходной. Отчёт*. См.: http://bd.fom.ru/report/cat/job_and_leis/lei_/of19972704

aizvainojumu un zemu kolektīvo pašvērtējumu.⁴⁸ Sociālantropoloģe Nensija Rīza (*Ries*) atzīst, ka aizskalota tika piederības tautai sajūta.⁴⁹

1998. gada pavasarī Krievijā veiktā socioloģiskajā aptaujā cilvēki kā sev nozīmīgākos svētkus min tieši nepolitiskos un nevēsturiskos svētkus – Jauno gadu (88%), savu dzimšanas dienu (74%), Lieldienas (65%), Sieviešu dienu (8. marts) – 63% un savu bērnu dzimšanas dienu (59%).⁵⁰ Tieši tādi paši, kā liecina socioloģiskās aptaujas dati, ir Krievijā svinētākie svētki 2000. gadā.⁵¹ Svinētākie ar vēsturi saistītie svētki 1998. gadā bija Uzvaras diena (48%), savukārt t.s. jaunos politiskos svētkus atzīmēja vien niecīga sabiedrības daļa – Krievijas neatkarības dienu – 10% un Konstitūcijas dienu – 9%.⁵²

90. gadu otrajā pusē masu apziņa jau bija pārdzīvojusi traumatisko stāvokli, liela daļa cilvēku atzina, ka padomju sistēma pati par sevi nebija slikta, ļaunumu radīja vien nepareizie valsts vadītāji. Arī vilšanās sava laika valsts līderos pastiprināja atsvešinātību no valsts un radīja bailes no nākotnes un arī ārējiem draudiem.⁵³ Lielas daļas iedzīvotāju noskaņojuma situācija bija labvēlīga Putina administrācijas jaunā ideoloģijas valsts varas prestiža sekmēšanas kursam, kurā vēsture, valsts svētki un komemorācijas pārtapa valsts pašapziņas avotu.

Socioloģiskās aptaujas, kas veiktas jaunās tūkstošgades pirmās desmitgades sākumā, liecina, ka liela daļa Krievijas iedzīvotāju (41%) Padomju Savienības uzvaru Otrajā pasaules karā uzskata par iemeslu, lai lepotos ar savu valsti.⁵⁴ Šās svētku dienas prestižs nākamajos gados strauji auga. 2004. gadā veiktā aptaujā 72% atzina Uzvaras svētkus par sev nozīmīgiem svētkiem.⁵⁵ 2005. gada aprīlī 71% aptaujāto sacīja, ka paši svin Uzvaras dienu.⁵⁶

⁴⁸ Гудков, Л. (2004). *Негативная идентичность*. С. 147.

⁴⁹ Ries, N. (1997). *Russian Talk. Culture and Conversation During Perestroika*. Ithaca; London: Cornell University Press. P. 162.

⁵⁰ *Какие праздники вы обычно празднуете в течение года? 29.04.1998. Отчёт. Опрос населения*. См.Ск.: http://bd.fom.ru/report/cat/job_and_leis/lei_/t8035415

⁵¹ Петрова, А. (2000, 19.04). *Какой праздник у нас главный? Отчёт*. См.: http://bd.fom.ru/report/cat/job_and_leis/lei_/of001604

⁵² *Какие праздники вы обычно празднуете в течение года? 29.04.1998. Отчёт. Опрос населения*.

⁵³ Гудков, Л. (2004). *Негативная идентичность*. С. 149–153.

⁵⁴ *Россия: чем гордимся, чего стыдимся? 14.02.2002. Отчёт. Опрос населения*. См.: http://bd.fom.ru/report/cat/socium/hist_ro/dd020627

⁵⁵ Петрова, А. (2004, 14.10.). *Праздники любимые и не очень. Отчёт*. См.: http://bd.fom.ru/report/cat/job_and_leis/lei_/of044006

Uzvaras 60. gadadiena Krievijā bija lielākie valsts un tautas svētki pēc Padomju Savienības sabrukuma, kas apliecināja gan Putina administrācijas Krievijas iedzīvotājus vienojošās patriotiskās ideoloģijas panākumus, gan arī šo svētku īpašo nozīmi sociālajā atmiņā. Uzvara vispirmām kārtām tika saistīta ar cilvēku patriotismu un varonību.⁵⁷ Ļ. Gudkovs atzīst, ka karš Krievijai bija pārvērties par jēgas lauku, kur atspoguļojās mūsdienu svarīgākās tēmas un sižeti. Tā atceres rituāli bija grupu un nacionālās solidaritātes paraugi. Karš un tā upuri Krievijas sabiedrības skatījumā sakrālumu piešķir ne vien armijai, bet arī sabiedrības “vertikālai” konstitūcijai, mobilizējošai un komandējoši hierarhiskai sociālajai kārtībai.⁵⁸

Vēsturnieks Nikolajs Kopolovs (*Копосов*) norāda, ka Putina režīmam radīt mītu par Lielo Tēvijas karu bija nepieciešams tādēļ, lai attaisnotu spēcīgas, centralizētas varas un specdienestu nepieciešamību, pasargātu Krieviju no citu valstu uzbrukumiem un nodrošinātu tai lielvaras tēlu. Vienlaikus Putina laikā īstenotā politika ir radījusi ne vien mītu par Lielo Tēvijas karu, bet arī to pavadošo “selektīvo amnēziju”. N. Kopolovs piedāvā 2007. gada pētījuma datus, kurā noskaidrots, ka to Krievijas iedzīvotāju, kas atceras (uzskata), ka viņu radinieki ir krituši Otrajā pasaules karā, ir pusotru reizi vairāk nekā to cilvēku, kas atceras, ka viņu radinieki ir tikuši represēti, lai gan “no represijām cietuši apmēram divreiz vairāk cilvēku nekā krituši karā”.⁵⁹

Pētījumi arī liecina, ka Uzvaras svētki Krievijā aizvien vairāk zaudē savu piemiņas dimensiju un pārtop svinību un gaviļu pasākumā, kurā liela loma ir populārajai kultūrai. Salīdzinot divas (2005. un 2010. gadā) “Levada–centra” (*Левада-Центр*) Krievijā veiktās aptaujas, redzams, ka četrus gadus laikā ir samazinājies cilvēku skaits, kas Uzvaras dienu uzskata par kara veterānu svētkiem, bet palielinājies to skaits, kas uz 9. maiju skatās kā uz “tautas svētkiem Krievijas un citu bijušo PSRS valstu pilsoņiem”. Par piemērotāko veidu, kā

⁵⁶ Праздники: мониторинг. 28.04.2005. Отчёт. См.: http://bd.fom.ru/report/cat/job_and_leis/lei_of051702

⁵⁷ Саралиева, З., Балабанов, С. (2005). К 60-летию Победы. Отечественная война в памяти трёх поколений. *Социологические исследования*, 11, 29–36. См. также: Афанасьева, А., Меркушин, В. (2005). К 60-летию Победы. Великая Отечественная война в исторической памяти россиян. *Социологические исследования*, 5, 11–22.

⁵⁸ Гудков, Л. (2005). “Память” о войне и массовая идентичность россиян. С. 99–103.

⁵⁹ Копосов, Н. (2011). *Память строгого режима. История и политика в России*. Москва: Новое литературное обозрение. С. 163–164.

šos svētkus pavadīt, ievērojami lielāka cilvēku daļa 2010. gadā uzskata parādes, gājienus, ugunošanu un viesības, savukārt popularitāte krītas tādām praksēm kā palīdzība veterāniem vai miera stiprināšana.⁶⁰

Tomēr Uzvaras 65. gadadienas priekšvakarā veiktās socioloģiskās aptaujas rezultāti vēsta, ka 92% iedzīvotāju 9. maiju uzskata par svarīgu dienu un 96% ir pārliecināti, ka valsts pienākums ir uzturēt tautā atmiņu par Lielo Tēvijas karu un Uzvaru.⁶¹ N. Kopusovs, atzīst, ka daudzi padomju mīti Krievijā līdz ar daļēju arhīvu atvēršanu ir tikuši vēsturnieku sagrauti, tomēr mīts par Lielo Tēvijas karu kā varonīgu atbrīvošanas karu ir palicis neskarts. Viņš skaidro to ar gan ar vēsturnieku zemo autoritāti Krievijas sabiedrībā, gan ar postmoderno morāli, kurā vērtēšanas kritēriji ir kļuvuši situatīvi, ne-universāli, tādējādi priekšstats par Otro pasaules karu var būt pozitīvs arī tad, ja citi tā laika vēstures notikumi (piemēram, represijas) tiek nosodīti.⁶² Tādējādi Uzvaras svētki joprojām paliek nozīmīgākā Krievijas rituāla statusā, kura uzvedums ir veidot gan varas un tautas kopību, gan arī Krievijā pašā un ārpus tās dzīvojošo krievu solidaritāti un identitāti.

Latvija un Krievijas svētki

Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas procesa būtiska sastāvdaļa bija Latvijas pirmspadomju okupācijas simbolu, svētku un komemorācijas tradīcijas atjaunošana, kā arī padomju okupācijas režīma upuru atcere un piemiņas iemūžināšana.⁶³ Padomju svētku kalendārs spēji pārstāja eksistēt. Tā vietā stājās kardināli atšķirīgais Latvijas Republikas svētku un piemiņas dienas kalendārs.⁶⁴ Par nozīmīgāko valsts svētku dienu kļuva 18. novembris – Latvijas Republikas dibināšanas diena.⁶⁵

⁶⁰ К 65-летию победы в Великой Отечественной войне. 01.04.2010. См.: <http://www.levada.ru/press/2010040102.html>

⁶¹ 65-я годовщина ВОВ. Положение ветеранов. 22.04.2010. Опрос населения. См.: http://bd.fom.ru/report/cat/job_and_leis/lei/_vict_day/d101513

⁶² Копосов, Н. (2011). *Память строгого режима*. С. 226-227

⁶³ Sk.: Stradiņš, J. (1992). *Trešā atmoda: Raksti un runas 1988.–1990. gadā Latvijā un par Latviju*. Rīga: Zinātne. 112.–202. lpp.

⁶⁴ Skangale, L. (2008). *Latvijas valsts svētku, atceres un atzīmējamās dienas*. Rīga: Zvaigzne.

⁶⁵ Par šo svētku tradīciju sk.: Zepa, B. (red.) (2008). *Mēs. Svētki. Valsts. Valsts svētku svinēšanas socioloģiskā izpēte*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

Latvijas Republikas jaunais svētku un atceres dienas kalendārs bija svešs lielai daļai krievvalodīgo iedzīvotāju, kas šeit ieradās padomju okupācijas gados. Tas tika uztverts kā svešo vēstures norišu un svētku reģistrs. Krievus un latviešus mazāk šķir etniskā kultūra, valoda un rakstura īpatnības, bet vairāk – priekšstati par 20. gadsimta vēsturi, it īpaši 1939.–1940. gada notikumiem, Otro pasaules karu un padomju režīma laiku. Ja latviešiem tie ir pāridarījumu laiks, tad pēc kara Latvijā no citām padomju republikām iebraukušajiem – Padomju Savienības triumfa un sasnieguma gadi. Socioloģe Ilga Apine uzsver, ka daudziem Latvijas krieviem tīri psiholoģiski ir grūti pieņemt Latvijas okupācijas faktu,⁶⁶ jo tā atzišana liek viņiem arī kaut kādā mērā uzņemties atbildību par okupāciju un padomju noziegumiem. Latvijas krievvalodīgo kopienai kā kolektīvās atmiņas kopienai, kā norāda pētnieki Deniss Hanovs un Irina Vinnika, piemīt pašizolācijas no latviešu atmiņas kopienas tendence un kultūras un politiskā saikne ar Padomju Savienību un Krievijas Federāciju.⁶⁷

Daļas Latvijas krievvalodīgo izpratni par 20. gadsimta vēsturi ietekmē galvenokārt Krievijas sniegtie vēstījumi un vērtējumi, kuru izplatību nosaka Latvijas atrašanās Krievijas mediju, īpaši televīzijas pārraižu telpā.⁶⁸ Sociologs Leo Dribins atzīst, ka krievvalodīgo iedzīvotāju Latvijā apziņu ietekmē Krievijā atdzimušais nacionālisms un tā vēstures koncepcija, kura centrā ir lepnums par Krievijas un krievu lomu cilvēces vēsturē un PSRS uzvara Lielajā Tēvijas karā. Padomju armijas ienākšanu Austrumeiropā un Viduseiropā 1944.–1945. gadā mūsdienu Krievijā uzskata par Eiropas tautu atbrīvošanas misiju. Šis noskaņojums ir nostiprinājies arī Latvijas krievvalodīgo vēstures apziņā un ļauj ignorēt Latvijas padomju okupācijas faktu un pāridarījumus latviešiem.⁶⁹

Latvijā, kur aktīvi risinājās Otrā pasaules karadarbība, ir daudz piemiņas vietu un karavīru kapsētu. Latvijas–Krievijas attiecības Brāļu kapu jautājumā regulē likums “Par Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanos par Latvijas

⁶⁶ Apine, I., Volkovs, V. (2007). *Latvijas krievu identitāte: vēsturisks un socioloģisks apcerējums*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 94. lpp.

⁶⁷ Hanovs, D., Vinnika, I. (2005). Krievvalodīgie Latvija: diasporas kultūras atmiņas saturs un veidošanas tehnoloģijas. In: Ozoliņa, Ž. (ed.). *Expanding Borders: Communities and Identities. Proceedings of International Conference, Riga, November 9–12, 2005*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 188. lpp.

⁶⁸ Sk.: Pelnēns, G. (ed.) (2010). *The “Humanitarian Dimension” of Russia Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States*. 2nd ed. Rīga: CEEPS. P. 182–192.

⁶⁹ Dribins, L. (2007). Latvijas vēstures faktors sabiedrības integrācijas procesā. In: Dribins, L. (red.). *Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. P. 45.

apbedījumu statusu Krievijas Federācijas teritorijā un Krievijas apbedījumu statusu Latvijas Republikas teritorijā”, kas ir spēkā kopš 2008. gada 31. jūlija.⁷⁰ Ar likumu tika pieņemta un apstiprināta 2007. gada 18. decembrī Rīgā parakstītā Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanās par Latvijas apbedījumu statusu Krievijas Federācijas teritorijā un Krievijas apbedījumu statusu Latvijas Republikas teritorijā. Vienošanās starp Latvijas Republikas valdību un Krievijas Federācijas valdību tika pamatota ar nepieciešamību “nodrošināt tiesības uz mūžīgu mieru karavīriem un civiliedzīvotājiem, kas krituši vai miruši Pirmā pasaules kara laikā un tam sekojošajā karadarbībā (1914–1921) un Otrajā pasaules karā, kā arī represiju upuriem, saskaņā ar starptautisko humanitāro tiesību vispārārstājiem principiem un normām, īpaši ar 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvenciju par kara upuru aizsardzību un šo Konvenciju 1977. gada 8. jūnija Papildprotokolu noteikumiem”.⁷¹ Gādību par padomju brāļu kapiem ir uzņēmusies Krievijas Federācijas vēstniecība un vietējās pašvaldības.

Padomju karavīru kapi ir Latvijas krievvalodīgo kopienas “atmiņas vieta”, kur atspoguļojas priekšstats par tās varonīgo pagātni, kas var tikt izmantots arī politiskiem nolūkiem. Latvijas krievu valodā iznākušās preses analīze liecina, ka Uzvaras svētku politiskais potenciāls tiek atklāts 90. gadu otrajā pusē. Pie Uzvaras pieminekļa Rīgā un citās karam veltītājās memoriālajās vietās arvien biežāk sāk parādīties NVS valstu amatpersonas un prokrieviskie Latvijas politiķi. Sākot ar 7. Saeimas vēlēšanām, galveno svētku organizatoru lomu uzņemas partija “Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” (PCTVL), kas intensīvi izmanto 9. maiju arī vēlēšanu pārliecināšanai un piesaistīšanai. Vēlāk atbilstoši tam, kā pakāpeniski samazinās PCTVL ietekme un pieaug partiju apvienības “Saskaņas centrs” svars politiskajā arēnā, izmainās arī šo politisko spēku loma Uzvaras dienas svinību organizēšanā. Kara 65. gadadienas svinībās viens no redzamākajiem organizatoriskajiem spēkiem ir “Saskaņas centra” izveidotā un atbalstītā biedrība “9May”, kas par savu galveno darbības virzienu deklarējusi rūpes par Otrā pasaules kara veterāniem.⁷²

⁷⁰ Latvijas Republikas Saeima. (2008, 17. jūl.). Likums “Par Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanos par Latvijas apbedījumu statusu Krievijas Federācijas teritorijā un Krievijas apbedījumu statusu Latvijas Republikas teritorijā”. *Latvijas Vēstnesis*, 2008, 30. jūl.

⁷¹ Turpat.

⁷² Sk.: <http://www.9may.lv/ru/about/>

Gadu gaitā pieaug ar Uzvaras svētku svinēšanu saistītā spriedze. Kopš 2005. gada diskursīvi vai fiziski konflikti vai to gaidas kļūst par tikpat dabisku notikuma sastāvdaļu kā frontinieku dziesmas un sarkanie karogi. Nopietnākās sadursmes notiek 2007. gadā. Iespējams, par katalizatoru tam, lai no verbālām kaujām pārietu pie reālu dūru vicināšanas, kalpo notikumi kaimiņvalsts Igaunijas galvaspilsētā Tallinā. Tur Igaunijas padomju armijas karavīru piemiņai veltītā monumenta (tautā dēvēta par Bronzas zaldātu vai Bronzas Aļošu) pārvietošana izraisa masu nemierus, kas dažu dienu laikā sagrauj ilūzijas par krievvalodīgo un igauņu savstarpējo integrāciju un izgaismo nesamierināmās pretrunas starp abu kopienu vēstures izpratnēm un identitātēm.⁷³ Jāpiezīmē, ka Uzvaras dienas politizācijas tendence pēdējos gados ir sasniegusi arī Latvijas-Krievijas pierobežas rajonus, kur 9. maija pasākuma dalībnieki saņēma tieši tādus pašus politisko partiju "Saskaņas centrs" un PCTVL logo un saukļiem rotātus karodziņus kā galvaspilsētā.⁷⁴

Kopš 2000. gada 9. maija svinības no veterāniem veltītiem svētkiem neatgriezeniski pārtop par organizētu politiskās izklaides un kopienas komunikācijas pasākumu plašām tautas masām.⁷⁵ 2003. gadā, kad sākās krievu skolu reforma, kuras rezultāta tika palielināta latviešu valodas apguves nozīme un pret ko tika vērstas protesta akcijas, Uzvaras pieminēklis Rīgā un tam līdzīgie memoriāli citās Latvijas lielākajās pilsētās, kļuva par simbolisko telpu, kur norisinās krievu kopienas politiskās darbības institucionalizācija, uzsver Hanovs un Vinnika.⁷⁶ Arī turpmākajos gados padomju Uzvaras pieminēkli kalpo šim nolūkam.

Uzvaras Lielajā Tēvijas karā 60. gadadienas svinībās 2005. gadā Rīgā un citās Latvijas pilsētās, kur ir lielas krievvalodīgo kopienas, ievērojami pieauga svētku dalībnieku skaits un mainījās to formāts. Uzvaras dienas svētki arvien vairāk attālinājās no to sākotnējās nozīmes, mainījās svētku galvenie varoņi un rituāli. Ik gadu 9. maija uzrunas, parakstu vākšanas

⁷³ Par to vairāk sk.: Lehti, M., Jutila, M., Jokisipila, M. (2008). Never-Ending Second World War: Public Performances of National Dignity and the Drama of the Bronze Soldier. *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 393–418.

⁷⁴ Ločmele, K. (2010). Novērojums: 8./9. maijs Balvu apkaimē (Baltinavas novadā un Balvu pilsētā). Sk.: <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikācijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/noverojums-89-maijs-balvu-apkaime-baltinavas-novada-un-balvu-pilseta/>

⁷⁵ Procevska, O. (2010). Devītā maija reprezentācija Latvijas krievvalodīgajā presē (1990–2009). Sk.: <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikācijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/devita-maija-reprezentacija-latvijas-krievvalodigaja-prese-19902009/>

⁷⁶ Hanovs, D., Vinnika, I. (2005). *Krievvalodīgie Latvijā*. 190. lpp.

kampaņas, rezolūcijas norāda uz attiecīgā laika perioda dienaskārtībā esošiem un/vai ilgstoši “sasāpējušiem” krievvalodīgo kopienas jautājumiem, ļaujot sanākušajiem svētku pasākumu dalībniekiem rast atbalstu un vienoties savos uzskatos par Latviju kā viņu tiesību diskriminētāju vai netaisnīgu PSRS tradīciju pārkāpēju, piemēram, jautājumos par Uzvaras dienas svētkošanu no svētku un atceres dienu saraksta, pilsonības (ne)piešķiršanu, latviešu mācību valodas ieviešanu mazākumtautību vidusskolās.⁷⁷

Pieauga svinēšanas vēriens un komercializācija, kas ietvēra profesionālu mākslinieku iesaisti, popkultūras lietojumu, ugunošanu, vides dekorācijas. Tie ieguva izteiktu brīvdabas festivāla formātu. No kara uzvaras svinēšanas un kritušo pieminēšanas Uzvaras diena Latvijā kļūst par bijušo padomju pilsoņu/krievu kopienas (atkal)apvienošanas un identitātes kopā saturēšanas mehānismu, kas ir nozīmīgs nevis ar konkrēto vēstures notikumu pieminēšanu, bet ar to mitoloģijas veidošanu un izmantošanu.⁷⁸ Viens no satura un izmantotās mitoloģijas, simbolu ziņā saistītiem pasākumiem ir Padomju Armijas diena 23. februārī, kurai veltītais pasākums Rīgā Maskavas namā uzaicinātos veterānus un viņu tuviniekus ar svinīgām uzrunām krievu valodā un Sarkanās armijas kareivjiem zināmām dziesmām aizved vairāk nekā 20 gadus senā pagātnē.

Intervijas ar 130. latviešu Strēlnieku korpusa veterāniem liecina, ka viņu starpā nav vienotas rīcības – piedalīties Uzvaras dienas svinībās, 8. maijā pieminēt Otrā pasaules kara upurus Brāļu kapos vai apmeklēt abus pasākumus. Nemainīga, iespējams, pat stiprāka ir bijušo strēlnieku, kuru skaits strauji sarūk, tradīcija ir ik gadu kopš 1958. gada augusta pirmajā sestdienā sapulcēties Vietalvas brāļu kapos ārpus Rīgas,⁷⁹ lai pieminētu kritušos Sarkanās armijas karavīrus, atcerētos jaunību un sajustu bijušo frontinieku solidaritāti.⁸⁰

PSRS Uzvaras dienas svētki joprojām ir galvenais simboliskais konflikts starp Latviju un Krieviju un latviešu un krievvalodīgo kopienu Latvijā. Tas sakņojās ne vien vēsturē un

⁷⁷ Sk.: Ločmele, K. (2010). 8./9. maija reprezentācija latviešu presē (1991–2009). Sk.: <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikācijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/89-maija-representacija-latviesu-prese-19912009/>

⁷⁸ Sk.: Procevska, O. (2010). Devītā maija reprezentācija Latvijas krievvalodīgajā presē (1990–2009).

⁷⁹ Spura, I. (1982). Ceļš atkal ved uz Vietalvu... *Padomju Jaunatne*. 27. aug.

⁸⁰ Piemēram, intervija ar 130. latviešu strēlnieku korpusa veterāni Inesi Spuru. 2010, 31. marts. Rīga; Novērojums Vietalvas brāļu kapos. 07.08.2010. Vietalva.

komemorācijas kultūras atšķirībā, bet arī daļa krievvalodīgo kopienas vēlmē simboliski dzīvot/piederēt Krievijai.

Nobeigumā

Krievija no PSRS ir mantojusi svētku krāšņās un pompozās atzīmēšanas praksi. Kaimiņvalsts svētku svinības ne vien atblāzmojas arī Latvijā, bet arī notiek – gan kā daļa Krievijas svētku notikuma, gan arī kā daļēji lokāls notikums, kas īpaša nozīme ir svinētāju kā lielas sociālas grupas attiecībām ar Latviju un tās vēsturi.

Svētki ir viena no jomām, kurās Krievija bez lielas piepūles un papildresursiem, var ietekmēt Latvijas iedzīvotājus un viņu noskaņojumu. Lielā mērā tas ir, ne vien pateicoties ne vien Latvijas esībai Krievijas mediju telpā, bet arī PSRS periodā izveidotām rituālu praksēm, kas savā šā brīža formātā ir tik spēcīgas, ka daudziem aizēno ar Latvijas valstisko statusu saistītās svētku dienas. Piemēram, 2010. gada aprīlī veiktā interneta aptauja rāda, ka vienlīdz liels respondentu skaits – 21% par galvenajiem maija svētkiem uzskata Uzvaras dienu un Latvijas valsts neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu 4. maijā.⁸¹ Otrajam pasaules karam veltītās svētku dienas liecina, ka pastāv latviešu un daļas krievvalodīgo kopienu atšķirīgas sevis un savas pagātnes definīcijas un komunikācija par tām starp šīm kopienām ir sarežģīta.⁸²

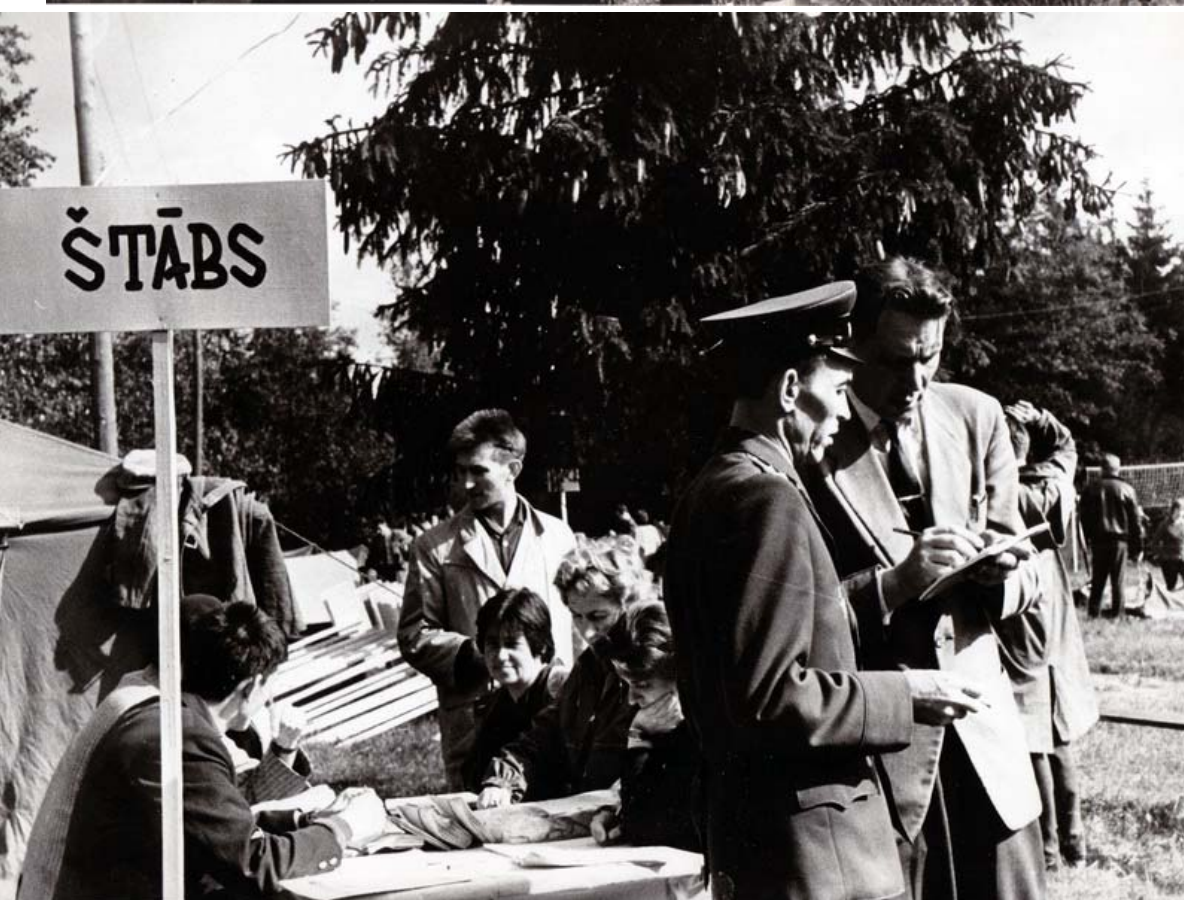
Domājams, ka Uzvaras dienas svinības un to svinētāju un nesvinētāju kopienas tālākā nākotnē gaida transformācijas, taču tuvākajos gados Uzvaras dienas rituāli pastāvēs aptuveni šādā pat formātā kā šobrīd, iespējams, pieaugs izklaidējošā dimensija un politizācija iekšpolitiski aktīvos periodos (piemēram, Saeimas un pašvaldību vēlēšanu gados).

⁸¹ LTV ziņas. (2010). Lielākā daļa aptaujāto nezina, kas tiek svinēts 4.maijā. *LTV Ziņu dienests*, Sk.: <http://www.ltvzinas.lv/?n=zinas&id=1279>

⁸² Tuvāk par šo tēmu sk.: Muižnieks, N., Zelče, V. (red.). (2011). *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne.

Piemiņas brīži padomju brāļu kapos Mežārēs 20. gs. 70. gados (augšējā attēlā) un Šķaunē 20. gs. 80. gados. *Ineses Spuras personiskais arhīvs*

Sarkano izlūku
salidojums
20. gs. 70. gados.
*Ineses Spuras
personiskais arhīvs*

130. Latviešu strēlnieku korpusa veterāni un Rīgas mērs Nils Ušakovs Rīgas brāļu kapos Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienā 8. maijā 2010. gadā. *Klintas Ločmeles foto*

130. Latviešu strēlnieku korpusa veterāni noliek ziedus Rīgas brāļu kapos Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienā 8. maijā 2010. gadā. *Klīntas Ločmeles foto*

Otrā pasaules kara veterānes Rīgas brāļu kapos Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienā 8. maijā 2010. gadā. *Klintas Ločmeles* foto

Otrā pasaules kara veterānes Rīgas brāļu kapos Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienā 8. maijā 2011. gadā. *Lauras Ardavas foto*

Otrā pasaules kara veterāni Rīgas brāļu kapos Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienā 8. maijā 2011. gadā. *Lauras Ardavas foto*

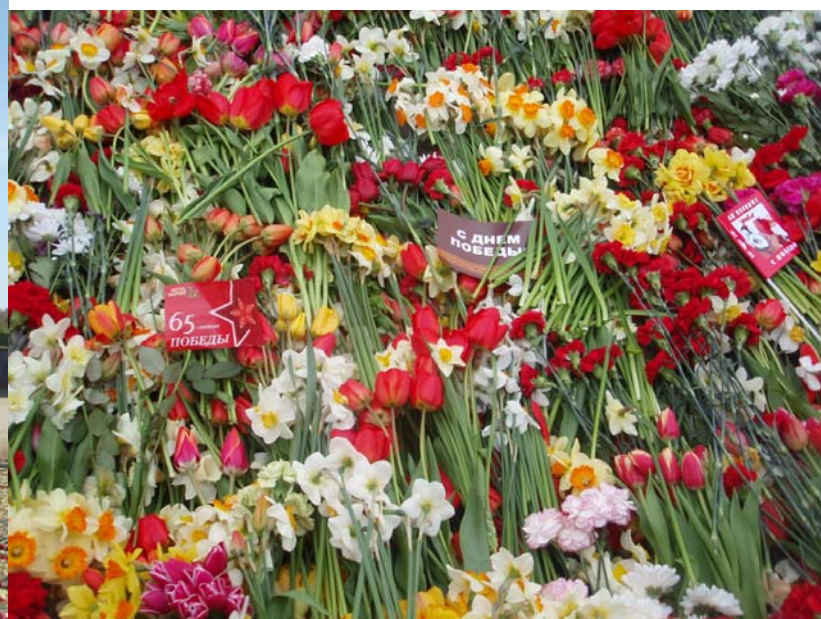
9. maijs Uzvaras parkā Rīgā 2011. gadā. *Klintas Ločmeles foto*

Rīgas mērs un politiskās apvienības "Saskaņas centrs" pārstāvis Nils Ušakovs 2011. gada 9. maijā Uzvaras parkā Rīgā. *Olgas Procevska foto*

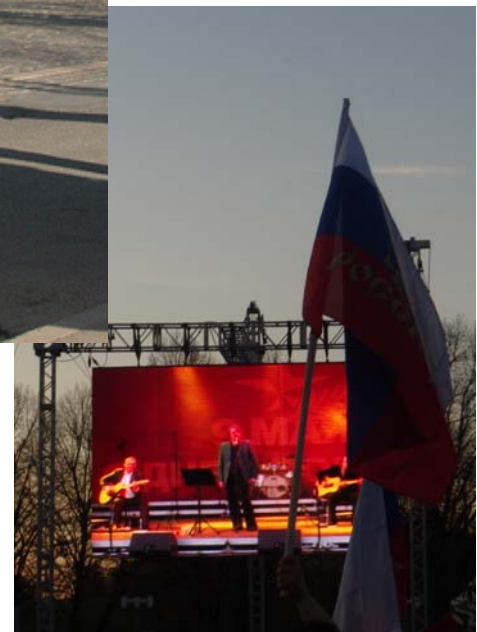
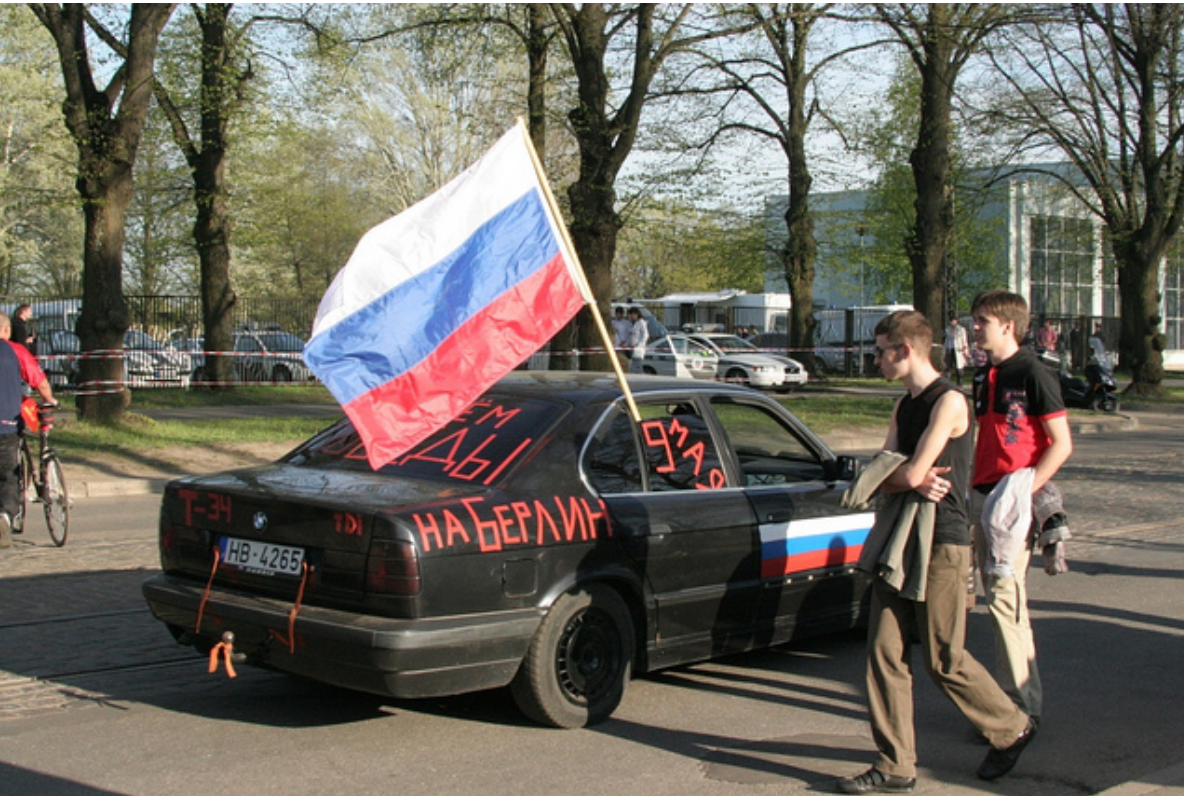

Uzvaras parkā Rīgā 2011. gada 9. maijā. *Klīntas Ločmeles foto*

Ziedi un politisko partiju dalītie karodziņi Uzvaras pieminekļa pakājē Rīgā 2010. gada 9. maijā.

Klīntas Ločmeles foto 33

9. maija svinības Rīgā Uzvaras parkā un tā apkārtnē 2011. gadā, tostarp mūziķa Ainara Mielava uzstāšanās. *Klintas Ločmeles un Olgas Procevska* foto

9. maijs Balvu brāļu kapos 2010. gadā. *Ināras Ločmeles foto*

Piemiņas pasākums Vietalvas brāļu kapos 20. gs. 70. gados. *Ineses Spuras personiskais arhīvs*

130. Latviešu
strēlnieku pulka
veterāni un viņu
atbalstītāji
ikgadējā piemiņas
pasākumā
Vietalvas brāļu
kapos.
2010. gada
7. augusts.
*Olgas Procevska
foto*

130. Latviešu strēlnieku pulka veterāni
un viņu atbalstītāji ikgadējā piemiņas
pasākumā Vietalvas brāļu kapos.
2010. gada 7. augusts.
Olgas Procevska foto

Bibliogrāfija

- Andersons, J., Sāre, M. (1960). *Padomju sadzīves tradīcijas*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Apine, I., Volkovs, V. (2007). *Latvijas krievu identitāte: vēsturisks un socioloģisks apcerējums*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2006). *History of Latvia the 20th Century*. Rīga: Jumava.
- Cimermanis, S. (red.). (1987). *Sociālistiskie svētki un ieražas*. Rīga: Zinātne.
- Dribins, L. (ed.). (2007). *Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Dunham, V. S. (1990). *In Stalin's Time. Middleclass Values in Soviet Fiction*. 2nd ed. Durham; London: Duke University Press.
- Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Etzioni, A. (2000). Toward a theory of public ritual. *Sociological Theory*. 18(1), 45.
- Gerodņiks, G. (1965). *Pa jauno tradīciju takām*. Rīga: Liesma.
- Hobsbawm, E., Ranger, T. (eds). (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoffman, D. L. (2003). *Stalinist Values. The Cultural Norms of Soviet Modernity*. Ithaca; London: Cornell University Press.
- Hosking, G. (2006). *Rulers and Victims. The Russians in the Soviet Union*. Cambridge; London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Jērāns, P. (red.) (1982). *Latvijas padomju enciklopēdija*. Rīga: Galvenā enciklopēdijas redakcija. 5.2.sējums.
- Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, Politics & Power*. New Haven; London: Yale University Press.
- Klints, O. (red.). (1984). *Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga: Avots.
- Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society – the Soviet Case*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lehti, M., Jutila, M., Jokisipila, M. (2008). Never-Ending Second World War: Public Performances of National Dignity and the Drama of the Bronze Soldier. *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 393–418.

Ločmele, K. (2010). 8./9. maija reprezentācija latviešu presē (1991–2009). <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikacijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/89-maija-representacija-latviesu-prese-19912009/>

Ločmele, K. (2010). Novērojums: 8./9. maijs Balvu apkaimē (Baltinavas novadā un Balvu pilsētā). <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikacijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/noverojums-89-maijs-balvu-apkaime-baltinavas-novada-un-balvu-pilseta/>

Mach, Z. (1993). *Symbol, Conflict and Identity. Essays in Political Anthropology*. Albany: State University of New York.

Muižnieks, N., Zelče, V. (red.). (2011). *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne.

Ozoliņa, Ž. (ed.). (2005). *Expanding Borders: Communities and Identities. Proceedings of International Conference, Riga, November 9–12, 2005*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Pelnēns, G. (ed.) (2010). *The “Humanitarian Dimension” of Russia Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States*. 2nd ed. Riga: CEEPS.

Petrone, K. (2000). *Life has Become More Joyous, Comrades. Celebration in the Time of Stalin*. Bloomington: Indiana University Press.

Procevska, O. (2010). Devītā maija reprezentācija Latvijas krievvalodīgajā presē (1990–2009). <http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikacijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/devita-maija-representacija-latvijas-krievvalodigaja-prese-19902009/>

Ries, N. (1997). *Russian Talk. Culture and Conversation During Perestroika*. Ithaca; London: Cornell University Press.

Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual Communication: From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Rozenvalds, J., Ijabs, I. (eds). (2009). *Latvia. Human Development Report. Accountability and Responsibility. 2008/2009*. Rīga: SPPI.

Serdants, A. (1958). *Sadzīvei jaunas tradīcijas*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Skangale, L. (2008). *Latvijas valsts svētku, atceres un atzīmējamās dienas*. Rīga: Zvaigzne.

Smith, K. E. (2002). *Mythmaking in the New Russia. Politics & Memory During the Yeltsin Era*. Ithaca; London: Cornell University Press.

Stites, R. (ed.) (1995). *Culture and Entertainment in Wartime Russia*. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press.

- Stradiņš, J. (1992). *Trešā atmoda: Raksti un runas 1988.–1990. gadā Latvijā un par Latviju..* Rīga: Zinātne.
- Strautmane, G., Melgalvis, O., Rencis, R. (1980). *Piemīņa.* Rīga: Avots.
- Strautmanis, I., Asaris, G. (1986). *Padomju Latvijas memoriālie ansambļi.* Rīga: Zinātne.
- Špona, A. (1972). *“Vienmēr gatavs!” Latvijas pionieru kustības rašanās un izaugsme.* Rīga: Liesma.
- Tumarkin, N. (1994). *The Living & the Dead. The Rise and Fall of the Cult of World War II in Russia.* New York: BasicBooks.
- Zelče, V. (2009). Vēsture – atbildība – atmiņa: Latvijas pieredze. In: Rozenvalds, J., Ijabs, I. (red.) *Latvija. Pārskats par tautas attīstību. 2008/2009. Atbildīgums.* Rīga: LU SZF SPPI. 42.–54. lpp.
- Zelče, V. (2004). Pirmās pēckara padomju laikagrāmatas: 1945. gadā izdotie kalendāri. *Latvijas Arhīvi, 4,* 107–121.
- Zelče, V. (2010). Uzvaras svētki padomju Latvijā.
<http://szf.lu.lv/lat/petnieciba/petnieciba-szf-nodalas/komunikacijas-studiju-nodala-1/pagatnes-pelni-jeb-latvijas-otra-pasaules-kara-sociala-atmina-un-identitate/uzvaras-svetki-padomju-latvija/>
- Zepa, B. (red.) (2008). *Mēs. Svētki. Valsts. Valsts svētku svinēšanas socioloģiskā izpēte.* Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.
- Афанасьева, А., Меркушин, В. (2005). К 60-летию Победы. Великая Отечественная война в исторической памяти россиян. *Социологические исследования, 5,* 11–22.
- Балина, М., Добренко, Е., Мурашов, Ю. (ред.). (2002). *Советское богатство. Статьи о культуре, литературе и кино.* Санкт-Петербург: Академический проект.
- Белоусов, Ы. (1974). *Праздники старые и новые.* Алма-Ата: Казахстан.
- Брудный, В. (1968). *Обряды вчера и сегодня.* Москва: Наука.
- Габович, М. (ред.). (2005). *Память о войне 60 лет спустя: Россия, Германия, Европа.* Москва: Новое литературное обозрение.
- Глебкин, В. (1998). *Ритуал в советской культуре.* Москва: Янус-К.
- Гудков, Л. (2004). *Негативная идентичность. Статьи: 1997–2002.* Москва: Новое литературное обозрение; ВЦИОМ-А.
- Кампарс, П., Закович, Н. (1967). *Советская гражданская обрядность.* Москва: Мысль.
- Копосов, Н. (2011). *Память строгого режима. История и политика в России.* Москва: Новое литературное обозрение.

Малышева, С. (2005). *Советская праздничная культура в провинции: Пространство, символы, исторические мифы (1917–1927)*. Казань: Рутен.

Пудовина, Е. (2006). *Государственные праздники Российской Федерации. Методические пособие. 2-изд.* Москва: Айрис-пресс.

Ролф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. Москва: РОССПЕН.

Саралиева, З., Балабанов, С. (2005). К 60-летию Победы. Отечественная война в памяти трёх поколений. *Социологические исследования*, 11, 29–36.

Угринович, Д. (1975). *Обряды за и против*. Москва: Издательство политической литературы.

Шендрик, В. (1975). *Память героев бессмертна*. Рига: Лиесма.